

atrique. Mais plutôt une histoire du contexte *social, moral et imaginaire* dans lequel elle s'est développée." Min översättning.)

- 17 Michel Foucault, *Vansinnets historia under den klassiska epoken*, Stockholm 1986 (1961).
- 18 Ulrich von Wilamowitz-Möllendorff, i *Zukunftsphilologie! En erwidrung auf Friedrich Nietzsches "Geburt der Tragödie"* (1872), i *Der Streit um Nietzsches "Geburt der Tragödie"* (Hildesheim 1969), s. 31. Det tål att nämnas att, i förordet till utgåvan från 1886, är den mogne Nietzsche benägen att hålla med i värderingen av boken, även av delvis andra skäl. Han kallar sitt ungdomsverk för "en omöjlig bok", "dåligt skriven, tungrodd, plågsam, manisk och virrig i bilderna, känslösam, här och där sockrad på gränsen till det feminina, ojämn i tempo, utan vilja till logisk redlighet, ytterst övertygad och därför höjd över bevisningen, misstrogen även mot *skicklighet* i bevisningen...". Friedrich Nietzsche, "Ett kritiskt försök" (förord till utgåvan 1886), *Tragedins födelse* (1872), i *Friedrich Nietzsche. Samlade skrifter*, övers. Martin Tegen, Stockholm/Stehag 2000, s. 13.
- 19 Wilamowitz 1969, s. 55.
- 20 Nietzsche 2000, s. 12. Kursiveringen är Nietzsches egen.
- 21 Se Ylva Hasselberg, "Om nyttan och om det onyttiga professionella omdömet", i *Stiftelsen Riksbankens Jubileumsfond årsberättelse 2005*, Stockholm, s. 60–61.
- 22 Jag vill tacka Michael Gustavsson, Maria Karlsson och Sören Stenlund för värdefulla kommentarer och förslag. Stenlunds eget arbete, i synnerhet ett flertal uppsatser i Sören Stenlund, *Filosofiska uppsatser* (Skellefteå 2000), har varit en mycket viktig inspirationskälla.

Don Kulick

Ensamhetens gränser

Onani och socialitet

Att onanera kan sägas representera själva sinnebilden för ensamhet i ordets båda betydelser: att vara ensam och att känna sig ensam. Handlingen uppfattas som något som görs i enskildhet och anses vara en normal del av ungdomars utveckling i väntan på sexuella relationer. När den unga människan väl blivit vuxen och börjat ha sexuellt umgänge med andra blir bilden av onani en annan. Populärkulturen gestaltar ofta onani hos vuxna antingen som en ersättning för "riktig" sex eller en sorglig sista utpost för människor som inte kan få någon partner. Däri ligger humorn i ett skämt som detta:

Q. Vilket är det ultimata avvisandet?

A. Att din hand somnar när du onanerar.

Förutsatt att onani = ensamhet, vad kan en närmare granskning av onani säga oss om inte bara "ensamhet" utan om ämnet för denna bok, nämligen "den moderna ensamheten"?

I dagens Sverige finns en bred social och politisk konsensus om onani. Ämnet dryftas i tidskrifter, kvällstidningar och skolböcker. Det finns regelbundet med i tv:s sexrådgivningsprogram som *Fråga Olle* och det avhandlas återkommande i rådgivningsspalter. Onani har till och med

diskuterats i Sveriges riksdag. Detta inträffade senast 2001 då informationsskriften *Vårt att vänta på* diskuterades. *Vårt att vänta på* var framtagna av kristna organisationer, handlade om sexualitet och riktade in sig på unga människor. Till mångas förfäran förklarade skriften bland annat att: "Det är hårt att övervinna sig själv, men det är det värt. Onani kan bekämpas med vänskap, arbete och bön".¹

Den evangeliskt kristna synen att onani är något fördärligt, som borde motstås och bekämpas, har mycket litet stöd i samtidens Sverige (och det är inte direkt överraskande att *Vårt att veta* på engelska heter *True Love Waits* och visar sig vara en import från kristna grupper i USA). Broschyren hänades i riksdagen (av Kalle Larsson, Vänsterpartiet), förlöjligades i den dagstidning som rapporterade om den och avfärdades resolut av RFSU:s generalsekreterare Katarina Lindahl i *Expressen*.²

Dessa reaktioner på uppmaningen att "Onani kan bekämpas med vänskap, arbete och bön" visar det typiska sättet att tala om onani i dagens Sverige. Den nutida uppfattningen förmedlas vanligen genom en jämförelse med vad som ses som anakronistiska dumheter hos bakåtsträvande kristna och med det historiska förflutnas pryda idéer om onanins faror och skadlighet. Sverige är ett bra exempel på vad historikern Thomas Laqueur, i sitt 500-sidiga *magnum opus* om onanins historia, har kallat för det tredje historiska stadiet av masturbation.³

Det första av dessa stadier uppstod 1712, året för publikationen av pamfletten med den skräckinjagande titeln *Onania; or, The Heinous Sin of Self Pollution, and all its Frightful Consequences, in both SEXES Considered, with Spiritual and Physical Advice to those who have already injured themselves by this abominable practice. And seasonable Admonition to the Youth of the nation of Both SEXES...* I detta masturbationens första stadium betraktades onanihandlingen som en potentiellt dödlig perversion. Därefter kom den freudianska revolutionen, som omformade onani till ett naturligt led i individens utveckling mot en normal, civiliserad och heterosexuell sexualitet. Det tredje stadiet placerar Laqueur historiskt i 1960- och 70-talet – åren för den sexuella revolutionen, andra vågens feminism och den homosexuella frigörelserörelsen. Onani uppställs under denna period som en erfarenhet kopplad till själv-

uppskattning och en akt som möjliggör för var och en av oss att skapa relationer med andra genom att först upptäcka oss själva.

Det sista stadiet är i stort sett dagsläget, även om jag strax ska komplicera bilden. Hursomhelst befinner vi oss idag långt från det ögonblick, som RFSU:s grundare Elise Ottosen-Jensen beskriver i sina memoarer, när en ung soldat började kräkas våldsamt då hon föreläste om onani.⁴ Nu övertygas vi i stället oupphörligen om att onani inte är skamligt och skadligt. Tvärtom: det är nödvändigt, ja till och med eftersträvänsvärt. En artikel i *Aftonbladets Puls Bilaga* berättar för oss om de enorma vinsterna med onani: "Fördelarna är oändliga", utropar den: "Du slipper sjukdomar, behöver inte fejka och kan bara bry dig om dig själv".⁵ Sexrådgivaren Malena Ivarsson instämmer. Onani ökar vår självrespekt och vårt sexuella självförtroende, och tillåter oss att inte tänka på vår partner: "Både killar och tjejer låter ofta sin egen orgasm bli lidande när de fokuserar alltför mycket på sin partner", förklarar hon. Malena låter oss också få veta att onani gör det lättare att få orgasm tillsammans med någon annan: "Ju oftare du onanerat desto lättare får du orgasm med en partner".⁶ En artikel i *Dagens Nyheter* upplyser om att "onanin [har] en mycket god terapeutisk funktion för att bearbeta rädsla, ångest, aggressioner eller upplevelser och minnen från barndomen".⁷ Att masturbera förbättrar till och med hälsan enligt *Expressen*: "Orgasmer gör dig frisk" förkunnar en rubrik från 2002. I artikeln under rapporterar sexologen och professorn i neurologi vid Akademiska sjukhuset i Uppsala, Per Lundberg, att "en del människor onanerar om de får ont och det har visat sig hjälpa".⁸ I samma artikel berättas att Nina, 47, botade sig själv från stressinkontinens genom vad hon kallar en daglig dos av Vitamin O: "O som i onani och O som i orgasm".

Med tanke på det stora stödet för, och till och med hyllandet av onani idag, kan det verka förvånande att ämnet faktiskt också regelbundet tas upp i offentliga diskurser i allt annat än positiva ordalag. I vissa sammanhang gestaltas onani på sätt som 1800-talets läkare inte skulle haft den minsta svårighet att känna igen: en brant utförsbacke som oundvikligen leder till fördärv och mental ohälsa. Trots alla försäkringar om

motsatsen så är alltså inte all solitär sex bra. Somlig av den är rent av rätt dålig. Eftersom Sverige är ett land som berömmar sig om att ha kommit över synen på onani som något skadligt kan det vara belysande att granska de fall från början av 2000-talet, vilka av den offentliga sfären har framställts som problematiska. Genom att studera dessa exempel kan vi se att även om vi nu uppmuntras att vara stolta över att vi är så upplysta, är onani ännu störande. Onani upprör fortfarande och är också idag orsak till social oro. Frågan som anmäler sig är: Vad kan dessa fall av dålig onani berätta om relationen mellan individ och samhälle? Vad kan de säga om ensamhetens gränser? Om sättet som ensamhet förväntas hanteras och styras?

Onani på 2000-talet

Tre begränsningar har lagts på onani i dagens Sverige. En är lokal: när onani uppträder på fel plats är den dålig. Den andra har med frekvens att göra: onani är dålig när den utövas för ofta. Och den tredje är metod: onani som kräver massproducerade visuella hjälpmedel för att lyckas är dålig.

Den första av dessa begränsningar är kanske den minst överraskande. Att masturbera är en aktivitet som ska ske privat. I januari 2000 arresterades en 33-årig man för att ha onanerat i en frisörsalong. Så här rapporterade *Expressen* om händelsen:

Den nu aktuella händelsen inträffade på en frisörsalong på Scheele-gatan. Den 33-årige mannen kom in och bad om att få håret permanentat. Efter att frisörskan tvättat håret bad mannen om att få gå på toaletten. Efter cirka tio minuter kom han tillbaka.

Höll på i 20 minuter

Frisörskan berättar: – Jag satte på honom en rock och började sätta permanent. När jag höll på med detta såg jag att han började dra sina bätte händer upp och ner under frisörrocken. Det var uppenbart vad han höll på med.

Enligt frisörskan onanerade mannen i cirka 20 minuter. Hon vet inte om han fick utlösning.

Mannen säger själv i polisförhör att han blev upphetsad när kvinnan drog fingrarna genom hans hår.

– Det var därför jag började onanera. Han säger vidare att han är mycket ångerfull och att händelsen inte ska upprepas.⁹

Den mest bisarra delen av denna historia – till och med mer bisarrt än det faktum att hårfrisörskan helt klart fortsatte med sitt arbete att sätta in rullarna och hålla på permanentvåtskorna alltmedan mannen var upptagen med att röra händerna upp och ner under frisörrocken; och till och med mer bisarrt än att *Expressens* utsände journalist faktiskt frågade frisörskan om huruvida hon ansåg att mannen verkligen nådde klimax under rocken eller ej – till och med mer bisarrt än allt detta är att *Expressen* senare i artikeln avslöjar att kvinnan i sin rapport till polisen skrev att "Detta är ett välkänt problem".

Tanken svindlar. Men snarare än att uppmuntra till att se på frisörbesök i ett helt nytt ljus, och kanske till att undersöka frisörrocken lite närmare innan du tar den på dig nästa gång du klipper dig, är min poäng med detta exempel att visa att fastän onanin i detta fall skedde på ett förhållandevis dolt och förklätt sätt var den helt klart oacceptabel. Att polis tillkallades och mannen arresterades visar att ett sådant beteende inte tolereras. Problemet här är att gränsen mellan ensamhet och det sociala har överträtts – sex som ska utföras i ensamhet har läckt över till den offentliga domänen.

Ett annat sammanhang där onani framställs som något som bryter mot det privatas gränser är i diskussioner om prostitution. Det avsiktligt osmakliga uttrycket "onani i ett kvinnoskote" har blivit ett allt vanligare sätt att i Sverige beskriva sexuella möten som sker i utbyte mot pengar. Jag har funnit att uttrycket först tycks ha använts 1981 i rapporten *Prostitution: Beskrivning, Analys, Förslag till åtgärder*, som författats av en expertgrupp tillsatt av regeringen för att utreda prostitution i Sverige. Experterna i utredningen lämnade uppdraget eftersom ordföranden Inger Lindquist från moderaterna inte tveklöst ville fördöma prosti-

tutionen som fenomen. I rapporten, författad av socialarbetaren Hanna Olsson – senare känd som författaren till boken om den mördade sexsäljaren Catrine da Costa – beskrivs sex för pengar ”som en onanihandling i ett kvinnosköte”.¹⁰ Uttrycket ”onani i ett kvinnosköte” populariserades när dåvarande socialministern Bengt Westerberg använde det i början av 1990-talet för att sammanfatta sin syn på prostitution. Sedan dess uppträder frasen regelbundet när talare eller skribenter vill visa sitt förakt för företeelsen.¹¹

Att kalla ett samlag mellan man och kvinna för *onani i ett kvinnosköte* ger mycket bestämda budskap om både den sexuella handling som åsyftas med frasen och om onani. Trots att två människor är närvarande under akten gestaltas mötet dem emellan som en solitär handling. Vi kan kanske debattera huruvida sex med en sexsäljare nödvändigtvis per definition betyder att hennes person utraderas och förnekas. Helt klart är däremot att denna *beskrivning* av sexakten berövar kvinnan subjektstatus – uttrycket *onani i ett kvinnosköte* reducerar henne till ett könsorgan. Inte heller mannen blir mycket mer än ett sådant i beskrivningen.

Poängen med frasen är förstås att sätta ljuset på vad de som använder uttrycket anser vara det motbjudande och alienerande med sex för pengar. Det finns emellertid andra uttryck för att nå det målet. Man skulle kunna tala om ”opersonlig”, ”kontaktlös” eller ”avpersonifierad” sex till exempel. Man skulle till och med kunna tala om sexuell misshandel. Vad jag vill visa på med exemplet är hur föraktlig och skamlig sexualitet betecknas genom att man använder sig av ordet *onani*. Den här onanin är avgjort inte den glada, hälsosamma onani som vi uppmuntras att njuta av i *Fråga Olle* eller i *Aftonbladets Puls Bilaga*. Det är inte den onani som Malena Ivarsson har i åtanke när hon uppmuntrar människor att onanera för att styrkan i den egna orgasmen minskar då de oroar sig för sin partner. I sammanställningen *onani i ett kvinnosköte* betecknar ”onani” någonting stötande, smutsigt och snuskigt. Uttrycket återuppväcker i en handvändning de associationer mellan onani och skamfullhet som sju decennier av sexualutbildning har försökt utrota.

Uttrycket ger oss också en ledtråd till hur onani *inte* ska hanteras:

liksom i fallet med den permanentade onanisten i frisörsalongen blir en ”masturbationsakt” med en sexsäljare – även om den företrädesvis sker på en privat plats, som ett hotellrum eller i en bil – gestaltad som om den handlar om en solitär sexuell handling som blivit exponerad inför en främling. Närvaron av en främmande människa tycks räcka för att även till synes privata domäner ska betraktas som offentliga.

Denna situation skulle kanske vara mindre värd en kommentar om det inte vore så att definitionen av den offentliga sfären för närvarande är starkt ifrågasatt. Flera inflytelserika tänkare, varav den tyske filosofen Jürgen Habermas är den mest kände, har i årtal varnat oss för att den privata sfären alltmer håller på att koloniserats av den offentliga. Andra, som sociologerna Richard Sennett och Zygmunt Bauman, håller inte med. Med hänvisning till allestädesnärvaron av Jerry Springer-liknande pratshower, dokusåpor och Internet har Bauman argumenterat för att vad som egentligen händer är raka motsatsen – det offentliga koloniserats av ämnen som förr var klassificerade som privata och opassande för offentlig ventilerings.¹² Oavsett vilken sida man väljer i frågan står det klart att förhållandet mellan offentliga och privata domäner nu befinner sig i ett skede av förändring, och att detta förhållande – på ett mycket postmodernt sätt – riskerar att helt kollapsa.

En konsekvens av ett sådant sammanbrott kan vara långtgående, statliga ingripanden i individens sexliv. I en offentlig utfrågning under våren 2004, som rörde vad den socialdemokratiska regeringen kallar ”sexualiseringen” eller ”pornografieringen” av det offentliga rummet, uttalade Mona Sahlin (ministern som organiserade utfrågningen) följande:

Vad är det offentliga rummet? På dig [förra talaren] lät det som att allt det man gör hemma per definition inte skulle vara en del av det offentliga rummet. Så har jag *alls* inte tänkt. Internet, TV, dataspel, musikvideos, oavsett om du tittar på dem hemma eller någonstans som vi kallar för ett offentligt rum, så är ju detta en del av den debatten som vi har nu. Så definierar jag i alla fall det offentliga rummet.

Med en definition av den offentliga domänen som inkluderar "allt det man gör hemma" kan det kan vara på sin plats att undra över vad som blir kvar för den privata? Om den enskilda aktivitet som en individ hänger sig åt när denne surfar på nätet, spelar ett dataspel eller tittar på tv är ett ämne för statlig oro och eventuella ingripanden, då börjar själva begreppet "enskilt handlande" förlora all betydelse. Journalisten Annette Kullenberg drev med detta i en krönika om förra jämställdhetsministern Margaretha Winbergs förslag att bojkotta hotell som tillät gästerna att betala för att se pornografisk film på rummet. "En del hotellgäster bör dock tänka över sin situation och ta det lugnt för snart blir onani förbjudet", hånade Kullenberg. "Bästa hotellgäster, händerna på täcket! Ni kan ta med er en egen liten tekokare, en påse skorpor och ett foto av eran mamma och ordna det riktigt mysigt."¹³

Annette Kullenberg förstår att om vi, som Mona Sahlin eller Margareta Winberg, överväger att likställa närvaron av Internet, dataspel eller tv i våra sovrum med att ha en hårfrisör, en sexsäljare eller någon annan främling där – och sålunda omdefinierar utrymmet från privat till offentligt – då är solitär sex en definitionsmässig omöjlighet. Med detta synsätt kan solitär sex som inbegriper kommersiellt producerad visuell stimuli aldrig, per definition, vara solitär.

Och det är här jag vill göra ett påstående. Titeln på denna antologi är *Den moderna ensamheten*. Jag vill föreslå att det vi ser uttryckas i samtida svensk debatt om onani rör en "postmodern ensamhet"; ett fenomen som är symptomatiskt för vårt samtida sociala tillstånd, och som har vissa specifika egenskaper, skapar specifik oro samt uttrycks och regleras på vissa sätt. Den postmoderna ensamheten uppstår genom en omförhandling av förhållandet mellan individuell sexualitet och den offentliga domänen, och den gestaltar sig genom oro över fenomen som till exempel hur kabel-tv och Internet ger oss lättillgänglig tillgång till pornografiska bilder och filmer, och om hur dessa har inflytande på och påverkar solitär sex.

Trots att sexrådguruer som Katerina Janouch, Malena Ivarsson och Olle Waller är generellt positiva till åtminstone vissa former av pornografi,¹⁴ är det nog inte missvisande mot den samtida svenska, offentliga

diskursen om ämnet att påstå att för massmedia, icke-statliga organisationer och särskilt för statens del är pornografi bestämt kodat som oönskat, anstötligt och dåligt (här måste dock tilläggas att framför allt massmediesituationen är komplex. Kvällstidningarna, till exempel – som enligt min mening är de värsta pornograferna i Sverige – fördömer självbelåtet och hycklande pornografi, samtidigt som de tapetserar landet med det varje dag: "STORBRÅK I NATT om Fame-JESSICAS SEXKLÄDER i Melodifestivalen" är det aktuella exemplet den dag jag skriver färdigt denna text i mars 2006¹⁵). Detta betyder att alla skimrande rekommendationer om att onani är bra, positivt och hälsosamt bara är tillämpliga så länge akten utförs i frånvaro av pornografi. Onani utan pornografi är bra, onani med pornografi är dålig. Pornografi gestaltas som gränsen där bra, hälsosam, solitär sex tar steget över och blir en dålig, socialt destruktiv sexuell handling.

Den bekönade onanin

Ett sätt att tydligt illustrera detta är att gå i skolan: onaniskolan! 2002 publicerade *Veckorevyn*, själva bibeln för uppväxande kvinnors stil och vetande, en artikel betitlad "Onaniskolan: lär dig komma på egen hand!"¹⁶ Låt oss se vad vi lär oss i onaniskolan.

Lektionen börjar med att berätta för oss – i vad som i detta läge borde vara välbekanta ordalag – att onani är bra. "Onani är sex med någon du älskar", säger den med ett av de mest välkända Woody Allen-citaten. Läsaren informeras om att det är roligt att masturbera; det är skönt, avslappnande och ett bra sätt att upptäcka vad man gillar och inte när man har sex med en annan person. Onani är också det sätt på vilket de flesta av oss lär oss att få orgasm. Men hur gör man?

Här är *Veckorevyns* steg för steg guide:

1. Stäng av mobilen, se till att du är ensam och inte kan bli störd. Softa ner lite. Var inte hungrig till exempel, det är dåligt.
2. Lagg dig, förslagsvis i sängen, och känn dig lite härlig. En del tänker ut olika fantasier men det duger väl bra med något kul du varit

med om eller skulle vilja testa. Ofta kan sexfantasier kännas helt sjukt porriga när man tänker på dem i dagsljus, men det gör inget för de finns ju bara i din hjärna och du har kontrollen.

3. Antingen kan du värma upp en stund eller gå direkt på klitoris. Börja pilla lite för att se var det känns bäst. Använd lite saliv eller glidmedel om det känns torrt.

4. När du kommit på det är det bara att börja jobba. Uttrycket att "smeka sig själv" är enligt de flesta ganska missvisande. Tur för dig om det är allt som krävs, men oftast handlar det helt enkelt om att gnugga ganska hårt.

5. Trodde du verkligen att du skulle få orgasm genom att läsa en tidning? Nädu, nu är det straight to work som gäller. Du känner själv när det är dags att ta i mer eller trappa ner på gnuggandet. Gör det.

6. Efter en stund, som kan vara mellan trettio sekunder och tre timmar (fast då har du nog fått träningsvärk) kommer du att börja närma dig orgasm. Keep going, girl! Här brukar ett annat kasst råd om att "andas lugnt och slappna av" nämnas, men det funkade tvärtom för de flesta. En del vill hålla andan, andra spänner musklerna i underlivet för att skynda på processen eller göra den mer intensiv.

7. Grattis!

Det slags onani *Veckorevyn* lär ut är socialt sanktionerad onani. Det är ett utmärkt exempel på god onani; den sort som både är karaktäristisk för och gör sig förtjänt av alla lovord och allt stöd som massmedia, sexrådgivare och nästan vem som helst som talar om onani överöser den med.

Vad är det som gör just detta slags onani så bra? Först och främst är handlingen lokaliserad till ett privat rum som saknar hårfrisörskor, prostituerade kvinnor, Internet eller musikvideos. För det andra – och relaterat till detta – utförs onanin i frånvaro av pornografi. Den sker inte utan fantasier och dessa kan till och med vara "sjukt porriga" som det sägs i Steg 2 (notera förresten det intressanta i att den enda gång ordet *porr* används i råden är det parat med termen *sjukt*). Men det handlar om privata fantasier som inte inspireras av att man tittar på pornografiskt material.¹⁷

Den tredje dimensionen av denna onani, som gör den till god onani, är att den utförs av en kvinna: det är kvinnlig onani.

Det skulle vara fel att tala om samtida svensk onanidiskurs i en allmän betydelse. Någon neutral "onani" finns inte. Talet om onani är starkt – men oftast förtäckt – bekönat. Och som sådant är det uppdelat i ett antal motsatspar, som "privat/offentlig", "natur/kultur", "individ/grupp" och, inte minst, "bra/dålig".

Kvinnlig onani tar plats på den vänstra sidan av dessa motsatspar. I offentlig diskurs är den entydigt framställd som positiv och önskvärd. Kvinnlig onani utgör ett utmärkt exempel på den foucaultianska iakttagelsen att när det gäller sex talar vi mångordigt om vår egen tystnad – mängden tal om hur vi *inte* talar om kvinnlig onani är enorm. Men detta tal om att vi inte talar om kvinnlig onani är förstås ett tal om kvinnlig onani. Och talet går uniformt ut på att onani hos kvinnor är något uteslutande positivt. Flickor bör lära sig att tala om det och utföra det oftare, för att skaffa kunskap om sina kroppar och sin sexualitet.

Manlig onani är annorlunda. Där flickor ofta uppmuntras att lära sig hur man masturberar (och *Veckorevyns* onaniskola-artikel är ett typiskt exempel på denna idé), sägs nästan inget om hur pojkar ska lära sig att onanera. Det är svårt att föreställa sig en artikel som "Onaniskolan" i tidskrifter som *Slitz* eller *Café*, mest för att pojkar antas lista ut onanitekniken på egen hand. I svenska artiklar och uttalanden om onani citeras ofta en statistik redovisad i undersökningen *Sex i Sverige* från 1998. Den visar att 8 av 10 män får sin första orgasm då de masturberar (och detta sker i snitt i 14-årsåldern), medan 2 av 3 kvinnor får sin första orgasm då de har sex med en partner (vilket enligt undersökningen inträffar genomsnittligt i 17–18-årsåldern).¹⁸ Det budskap som förmedlas av dessa statistiska uppgifter är att kvinnor behöver någon som visar dem hur de ska få orgasm. Pojkar, däremot, klurar ut det själva vid en mycket lägre ålder.

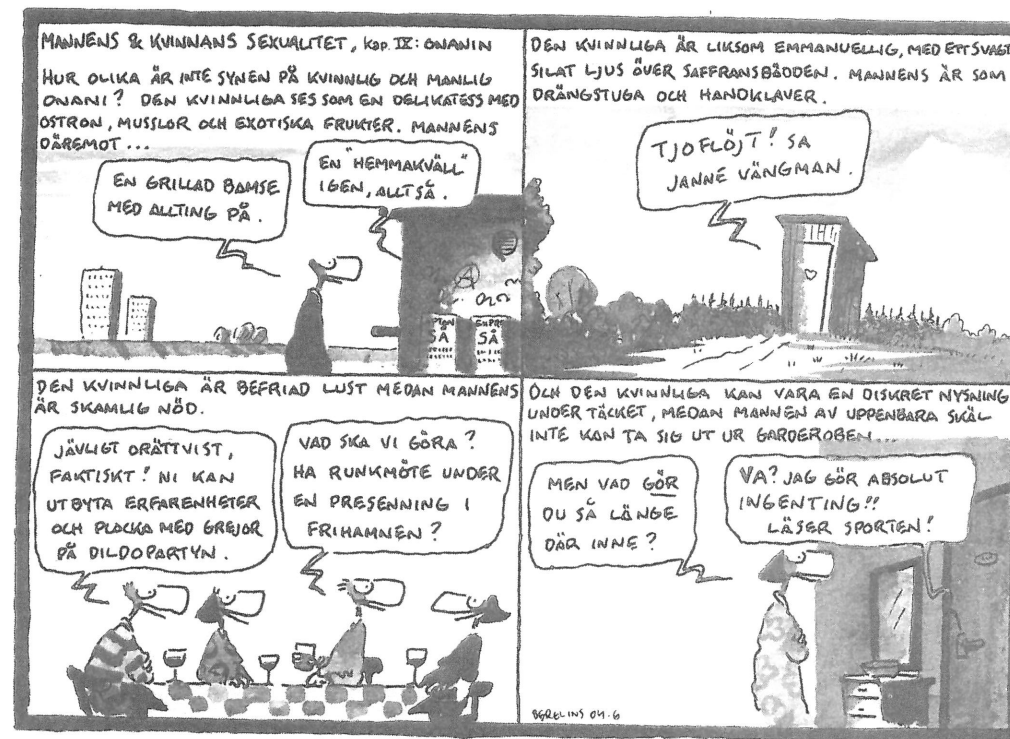
Att säga att pojkar lär sig att masturbera helt på egen hand är dock inte riktigt sant. Ibland menas det att de förvärvar kunskapen tillsammans med kompisar. Många läsare känner säkert till uttrycket *runka bulle*, som är namnet på en lek i vilken en grupp pojkar masturberar

över en bulle och där den som sist ejakulerar på bullen måste äta upp den.¹⁹ Det finns en mängd starka åsikter om huruvida *runka bulle* verkligen är något pojkar ägnar sig åt eller har gjort förr i tiden (många av dessa åsikter går att ta del av i diskussionsgrupper på Internet; ett annat ställe där fenomenet ingående diskuteras är i etnologen Maria Bäckmans bok om sexualundervisning i svenska högstadieskolor²⁰). Oavsett om grupper av pojkar någonsin verkligen lekt leken eller inte, så visar uttrycket *runka bulle* på en i kulturen starkt framträdande och ofta saluförd idé om att onani bland pojkar inte alltid är en individuell privatsak.

Förutom föreställningen att pojkar onanerar gemensamt finns också en spridd uppfattning att de lär sig masturbera genom att titta på pornografi. Uppfattningen existerar i många former, från larmrapporter i *Aftonbladet Kvinnobilaga* om att "Det regnar porrbilder över våra småpojkar ... pojkar i högstadiet ser upp till fem porrfilmer i veckan",²¹ till den siffran som uppträdde i undersökningen *Sex i Sverige* där bara 6% av männen svarade att de aldrig hade läst en porrtidning (siffran för kvinnor är 32%), till debatter i riksdagen om hur pornografi tros påverka unga män.

Kopplingen mellan porr och pojkars onanerande uppträder också i sexrådgivningsspalterna. Här är ett särskilt klart exempel från *Aftonbladets Kvinnobilaga* i maj 2000, skriven av Malena Ivarsson under rubriken "Följ Malenas råd till framgångsrik onani och slipp värförkylningen". Artikeln erbjuder sedvanlig onanirådgivning till unga flickor, men den utgör också ett ovanligt exempel på råd till unga män om hur de kan masturbera. Det finns emellertid en tydlig skillnad i Malenas råd. Till unga män skriver Malena så här: "Hjärnan är viktigast: Bygg upp mentala bilder av erotiska situationer. Antingen genom erotiska böcker, pornografi eller använd egna erfarenheter." Jämför detta med hennes råd till unga kvinnor: "Fantisera: Skriv ner olika scenarion eller upplevelser, var gärna övertydlig. Kunde Jackie Collins så kan du!"

Att pojkars användning av kommersiellt producerad, visuell stimuli kopplas till onani innebär en intressant könslig upp-och-nervändning. Under 1800-talet fördömdes nämligen unga flickors läsning av kommersiellt producerad, visuell stimuli – romaner – eftersom den ansågs förleda dem att masturbera. Samuel Auguste Davis Tissot, läkaren som

Teckning: Jan Berglin

"Mannens och kvinnans sexualitet", kap. IX: Onanin".

skrev boken *L'Onanisme*, vilken 1760 var startskottet för hela onanimanin, skrev att "störningen [dvs. onanin] verkar starkare hos kvinnor än hos män".²² En anledning till detta var att kvinnor läste fler romaner än män. Kom ihåg att den historiska period när onanin uppfanns som sjukdom är exakt densamma som den då det blev möjligt att sprida massproducerad litteratur till en större population. Tyst läsning i enskildhet var en ny praktik i historien, särskilt utanför klostren. Och en ofta uttryckt oro under 17- och 1800-talen var att det privata rum som den tysta läsningen skapade var moraliskt tvivelaktigt. Lärare ansåg att för mycket läsning feminiserade unga män och riskerade att göra dem till onanister.²³ För kvinnornas del skapade romaner "kuddkam-

rater" som "påverkade kroppens organ".²⁴ "Fröken läser – hon smälter – hon stönar", skrev en kommentator under det sena 1700-talet.²⁵ Med de orden beskrev han den massproducerade litteraturens roll i den förskräckliga utförsbacke nerför vilken kvinnorna ansågs glida mot privata fantasier och onanivanor.

Idag är det män som utlöser denna fara. Pojkars och unga mäns konsumtion av pornografi påstås allmänt ha två huvudsakliga konsekvenser, båda negativa.

Den första är oron för den hala utförsbacken som, okontrollerad, kan göra dem till "sexmissbrukare". Ordet "sexmissbrukare" är en diagnos, som först föreslogs i 1970-talets USA ("sex addict"), och som sedan dess har blivit alltmer framträdande i många länder, bland dem Sverige. Det skulle vara relativt lätt att visa att "sexmissbrukar"-diagnosen är ställföreträdaren för en sexualskräck som vore lätt igenkännbar för 1800-talets läkare. Jag menar naturligtvis inte att det inte existerar människor som söker hjälp för att de tror att de är sexmissbrukare. De poststrukturalistiska giganterna Althusser, Bourdieu, Foucault och Lacan lärde oss att samhälleliga diskurser *subjektifierar* individer – de gör det möjligt för individer att bli subjekt, men bara i en tudelad eller dubbel betydelse: "subjekt" i betydelsen "undersåte" (dvs. att man *domineras* av diskurserna) och samtidigt "subjekt" i betydelsen "agent" (dvs. att man genom diskurserna får ett namn och därmed en socialt bestämt position utifrån vilken man kan tala och handla). Onanidiskursen på 1800-talet är ett ypperligt exempel på en subjektifierande diskurs: när den var igång sökte många människor professionell hjälp för att de identifierade sig som, och led, som onanister (eller som nymfomaner eller hysterikor eller någon annan av de flertaliga perversioner som då stod till buds). Idag kan vi emellertid uppfatta att 1800-talets onanister, nymfomaner eller hysterikor inte var speglingar av en sann inre identitet som dåtidens läkare upptäckte. Tvärtom – vi vet att de utgjorde det förkroppsligade resultatet av en historisk uppsättning diskurser och rädslor, vilka denna tids läkare *skapade*. Vi borde kunna undersöka våra samtida sexuella kategorier med samma känsla av distans och skepsis.

En av de farhågor som gestaltas i samtida diagnoser av sexmissbru-

kare är att överdriven onani antingen skapas av eller leder till konsumtion av erotiska bilder. Detta kan i sin tur leda till mer onani, som skapar ännu större konsumtion av pornografi, vilket leder till besök på sexklubbar, sedan till prostituerade och slutligen till depression, förtvivlan och drogmissbruk.

Samtliga dessa teman ventileras i en nyligen publicerad artikel i facktidskriften *Socionomen*. Rubriken på artikeln är "Med onani som verklighetsflykt".²⁶ I stor text under denna rubrik står att läsa följande:

Pornografi och onani får för vissa en ångstdämpande funktion redan i tidiga tonår. Senare i livet riskerar de att fastna i ett missbruk vilket kan leda till stora svårigheter att klara av relationer och att sköta ett arbete.

Psykiateren Bertil Berg, vars arbete utgör grunden för artikeln, förklarar att "sysslandet med att uppnå upphetsningen genom onani ... [är] en verklighetsflykt" för vissa män. För dessa manspersoner, säger han

är [det] inte själva utlösningen som är målet utan det exalterade tillståndet. Får de utlösning är det över, då är de tillbaka i verkligheten igen. Det blir som en avskild verklighet där tid, rum, problem och vardag försvinner för en stund.

Överväg ett ögonblick hur denna rapsodiska skildring av sexualitetens sublimitet ("Det blir som en avskild verklighet där tid, rum, problem och vardag försvinner för en stund") skulle anses som bejakande och kanske till och med poetisk i andra sammanhang. Här är det dock något dåligt. Berg beskriver hur "de flesta [sexmissbrukare] i tio-tolvårsåldern hittade en porrtidning och tittade med kompisarna som efter ett tag tappade intresset medan de själva upplevde sig sitta fast". Han tror att Internet har förvärrat problemet. Och i ett utmärkt exempel på hur kritik av pornografi ofta blir pornografisk i sig, menar Berg att "Det oändliga utbudet på Internet gör att du kan hålla på hur länge som helst och tränga in i det här".²⁷

Jag nämner detta exempel endast för att det är det senaste av ett ökat antal texter – de flesta av dem författade av eller baserade på arbeten av psykoterapeuter och socialarbetare – som påstår att onani kan vara en väg utför som leder till både självdestruktivt och socialt destruktivt beteende.

Den som går till webbsidan för behandlingshemmet Korpberget, en 12-stegsbaserad förening som erbjuder rehabiliteringsprogram för sexmissbrukare, kan läsa att "Ofta har sexmissbrukaren börjat väldigt tidigt med onani, hyrt porrfilmer och läst porrtidningar".²⁸ En artikel om sexmissbruk i *Göteborgs-Posten* upplyser oss om de tidiga symptomen: "Började väldigt tidigt med onani, hyra porrfilm, läsa porrtidningar". Samma artikel diskuterar 33-åriga Lars som "trots att han levde i ett bra förhållande, konsumerade ... mängder av porr, onanerade varje dag och hade ständigt fantasier om andra".²⁹ Hösten 2003 hade *Dagens Nyheter* ett särskilt tydligt exempel på "utförsbacke-argumentet". Det var en helsidesartikel om 30-åriga "Peter", som säger att han "onanerade väldigt ofta" när han var 14–15 år gammal samtidigt som han "på allvar började läsa sextidningar och titta på porrfilmer". Detta ledde till ökad onani. På ett språk som kunde vara hämtat från Rikard von Krafft-Ebings klassiska perversionskatalog från 1800-talet, *Psychopathia Sexualis*, får vi veta att:

[Peter] säger att han täckte över smärtan i magen genom att fantisera och onanera ... Bortåt hundra hela helger hade han ägnat åt att försöka tillfredsställa sig själv med hjälp av högerhanden och en bunt videofilmer. Han hade onanerat så länge han orkade, först en gång i halvtimmen, sedan en gång i timmen, därefter varannan timme och var tredje. Till sist hade han känt sig fullständigt utmattad och mätt på sex, pånyttfödd och redo för livet igen. Men efter några timmars sömn hade ruelsen rullat in i hans kropp.

Omkring femtio gånger hade han gått på porrklubb för att onanera under jackan framför grova sexfilmer eller posierande strippor. Vid ett trettiotal tillfällen hade han onanerat åt andra män som i sin tur onanerat åt honom. Och av femton prostituerade kvinnor hade

han köpt samlag eller avsugning ... Till sist hade Peters självförakt varit så starkt att han inte stod ut längre ...³⁰

Om en av de nutida farorna med manlig onani, på sant 1800-talsmanner, är att den kan vara en utförsbacke nerför vilken man ohjälpligt glider mot självhat och självdestruktivt beteende, så är den andra faran att den kan svämma över till den offentliga domänen och påverka mäns intima förhållanden med kvinnor. All samtida svensk diskussion om sexsäljare ger exempel på detta. Men en annan nylig tilldragelse som illustrerar detta särskilt tydligt är den plötsliga nationella panik som utbröt hösten 1998. Den rörde analsex.

Utbrottet av nationalpanik över analsex 1998 förtjänar sin egen uppsats, om inte en egen bok. Det började såhär: alla som lyssnade på radio klockan 6 på morgonen den 28 oktober 1998 hörde *MorgonEkots* nyhetsankare annonsera följande rubrik: "Kabelporr till tonårsrummen ger unga flickor både psykiska och fysiska skador". Nyheten som rapporterades på *MorgonEkot* var att tjugo ungdomsmottagningar som en journalist från P3 hade kontaktat uppgav sig ha sett "en ökning av infektioner och sprickor i flickornas underliv oftast till följd av analsex". Nyhetsuppläsaren berättade att skolsjuksystrarna såg detta som en konsekvens "av att den grova pornografin idag når rakt in i tonårsrummen via Internet och tv:s betalkanaler".³¹

Klockan 17.00 samma dag blev historien presenterad med den kvällstidningsaktiga nyhetsrubriken: "Barnmorskor slår larm om sexuella krav på unga tonårstjejer". Själva programmet som diskuterade "larret" bestod av en rapport om undersökningen och intervjuer med flera skolsjuksystrar, som delgav sin åsikt att unga flickor i ökad grad "pressades" att delta i vad som utan närmare förklaring genomgående kallades "avancerade sexlekar". Ett par intervjuade flickor upprepade detta påstående och de tillade att "killar tjarar jämt att sex ska vara extremt". Det framgick av sammanhanget att "extremt" återigen betydde analsex.³²

Samma dag, den 28 oktober 1998, lades det fram en motion för riksdagen av miljöpartisten Barbro Johansson. Motionens text hade följande innehåll:

Unga flickor utsätts för krav på påtvingad "avancerad" sex, som kan innebära att de är skadade efter sexdebuten. Porrfilmerna på kabel-TV och på Internet kommer rakt in i tonårsrummen och blir ett krav på flickorna att medverka i allt mer avancerade sexlekar.

Hälften av Stockholms ungdomsmottagningar uppger att flickorna kommer till dem med sår och infektioner orsakade av skador på könsorganen. De uppvisar sprickor och svullnader runt ändtarmen efter analsex och infektioner orsakade av såren.

Unga flickor uppger att pojkarna pressar på flickorna och "tjatar" på dem för att de skall gå med på denna typ av sex. De har svårt att värja sig vid denna påtryckning.

Det är upprörande att unga flickor blir så utsatta i vårt land. I till exempel Thailand, tvingas unga flickor att skada sig själva i underlivet med rakblad och spikar för att sexköpare skall bli nöjda. De blir skadade för livet både psykiskt och fysiskt.

Unga flickor som på det här sättet blir pressade att gå med på påtvingad "avancerad" sex går ut i livet både med fysiska och psykiska men...³³

Som ett resultat av ett nära samarbete mellan journalister och politiker blev flera teman mycket snabbt etablerade och upprepade. Dom var (a) att unga kvinnor "pressas" av sina pojkvänner till att underkasta sig analsex; (b) att analsex *per se* är osmakligt, skadligt, förnedrande och, på något sätt, "avancerat" (vilket var det ord som konsekvent användes utan att det någonsin kommenterades eller förklarades – som om dess innebörd i sammanhanget var fullkomligt uppenbar och självklar för envar); och (c) att de unga män som pressar sina flickvänner till att underkasta sig denna förnedrande handling har lärt sig analsex genom att titta på "avancerad", eller "grov", pornografi.³⁴

Dessa teman spred sig i den offentliga sfären och har nu repeterats så många gånger att de av vissa betraktas som odiskutabla sanningar. Därför är det kanske värt att vi påminner oss om att de inte är odiskutabla sanningar. Den ursprungliga drivkraften för nyhetshistorien om analsex kom inte från en vetenskaplig studie eller från spontana observationer

av skolsjuksystrar utan från en journalist, som i en intervju senare förklarat att hennes utgångspunkt var att göra ett radioprogram som fördömde pornografi.³⁵ Telefonundersökningen som hon genomförde har inget vetenskapligt eller medicinskt värde och har aldrig upprepats i kliniska studier. Tvärtom har forskaren Christina Rogala – chef på RFSU-kliniken i Stockholm, och initiativtagare till flera undersökningar av unga människors sexliv – skrivit att "Jag har under mina 20 år som barnsköterska på olika mottagningar aldrig stött på någon som haft skador av frivilliga anala samlag. Jag har också diskuterat saken med flera erfarna kollegor men inte heller de känner igen sig i de mediauppgifter som säger att analskador blivit så vanliga under senare år".³⁶

Det finns bevis för att unga människor idag faktiskt har mer anal- (och oral-) sex än tidigare generationer (detta är dock svårt att veta – tidigare generationer fick ju aldrig frågan om hur mycket analsex de ägnade sig åt). Men det finns inget bevis som tyder på att denna erfarenhet är otvetydigt oönskad eller traumatisk. En svensk undersökning visar att av de kvinnor som haft analsex mer än en gång svarade ungefär 55% att de skulle göra det igen.³⁷ En annan studie låter berätta att majoriteten av 43 unga kvinnor som hade haft analsex beskrev det som "spännande" och "upphetsande", även om 9 av de 43 sa att de inte skulle göra om det.³⁸

Precis som sex med sexsäljare är analsex ett exempel på hur privata manliga sexuella begär och beteenden tränger sig igenom den offentliga domänen och blir till ett socialt problem – och därmed ställer krav på en social lösning. (Ytterligare ett exempel på samma fenomen är den offentliga debatt som utbröt för några år sedan om "stringtrosor". Det som sades om stringtrosor rörde sig på samma sätt som analsexdebatten kring hur unga flickor påstods lida av sina pojkvänners pornografiska önskemål, vilka de hade tillägnat sig genom att titta på porr, och vilka de "pressade" på sina flickvänner, som i sin tur sedermera måste raka sina genitalier – och därmed riskera infektioner – för att kunna bära de stringtrosor som tillfredsställde pojkvännerna. Stringtrosdebatten är ett annat ämne som förtjänar en hel artikel eller till och med en hel bok.)

Att onanifantasier idag sägs ha direkt märkbara sociala konsekvenser utgör en betydelsefull skillnad mellan modern onani och postmodern onani. Fastän man på 17- och 1800-talen trodde att för många depraverade, dreglande, masturberande perversa ytterst skulle försvaga populationen, så var den huvudsakliga faran med onani skadan för den individ som praktiserade den. Thomas Laqueur sammanfattar det ofantliga flödet av texter om onani under 1800-talet med att förklara att onani ansågs "orsaka ryggradstuberkulos, epilepsi, acne, galenskap ... allmän försvagning och hundratala andra sjukdomar".³⁹ Den svenska historikern Claes Ekenstam har påpekat att det under samma period inte förefaller "ha funnits en enda fysisk åkomma eller sjukdom som inte av åtminstone någon läkare sattes i samband med onani".⁴⁰ Larousses *Grand Dictionaire* från 1875 betonar att "vi finner i medicinens annaler många fem-, sex- och åttaåriga barn döda på grund av onani".⁴¹ Autoerotik var ett individuellt problem i den moderna eran. Problemet uppstod eftersom det var under denna period som den privata domänen blev till och individen kom att förknippas med denna sfär.⁴²

1800-talets onani var alltså ett problem eftersom det *individualiserade*. Det sög in "förövarn" i en inre, privat och självständig värld. Onani under 2000-talet är ett problem av en annan anledning, nämligen att den *socialiserar*. Den slungar ut "förbrytaren" i en yttre, offentlig värld där han försöker utagera sina autoerotiska fantasier på andra.

Den generella slutsats vi kan dra av denna kontrast är att solitär sex trots allt inte är så solitär. Ensamhetens gränser är, visar det sig, i grunden sociala både till sin uppbyggnad och symbolik. Precis som självmordet bara kan förstås i relation till det samhälle det uppträder i (vilket Émile Durkheim förklarade i en av de texter som etablerade den moderna sociologin som disciplin), och i likhet med så kallade "response cries" (dessa små utrop av förvåning, smärta eller ilska, som "Nämen!", "Jävla!" eller "Helvete!"), vilka vi undslipper oss även när vi är ensamma och som sociologen Erving Goffman har visat på ett högst invecklat sätt är styrda av klass, kön och social position, så är solitär sex, trots att det ofta framställs som sinnebilden för *individens* tankar och begär, egentligen ett *socialt* fenomen.⁴³

Detta innebär att onani blir en särskild sorts problem när särskilda slags sociala relationer blir problematiska. I den förmoderna eran var solitär sex oproblematiskt, eftersom "individen" – uppfattad som en enhet som existerade i motsats till "samhället" och delvis utanför det – inte existerade. Under den moderna eran däremot började det utvecklas villkor för människor att betrakta sig själva som distinkta, separata individer. Det var under just den historiska perioden då onanin uppställdes som en livsfara. Nu, i det postmoderna samhället, sker det en omformning av de sociala, ekonomiska och kulturella gränser vilka åtskiljer det offentliga och det privata, det lokala och det globala, det maskulina och det feminina. Och så alstras andra spänningar, somliga rädslor vinner mark och särskilda problem produceras.

I takt med att modern ensamhet blir postmodern ensamhet ändras också villkoren för innebörden av solitär sex: den dreglande, handflatebehårade onanisten har ersatts med den Internet-surfande, betal-tv-tittande, analsex- och stringtrosfixerade masturberande mannen som kommer att "pressa" sin flickvän eller en prostituerad att utföra hans skadliga onanifantasier. Genom att kritiskt undersöka den retorik som konstruerat denna figur och gjort den till ett problem av nationell betydelse får vi inte bara insikter i dess specifika uttryck av ensamhet; vi leds också mot att fokusera på de mer övergripande villkor som skapar våra nutida liv.

Översättning Maria Karlsson

Noter

Tacknot

Stort tack till Margaretha Fahlgren, Maria Karlsson och Sharon Rider för inbjudan att delta vid konferensen som ligger till grund för denna antologi. Tack också till Jonas Tillberg för värdefulla synpunkter på texten.

- 1 Ursprungsidén kommer från USA under namnet "True Love Waits". För några år sedan togs idén upp i Norge och spreds framgångsrikt. Därefter har "Värt att Vänta på" givits ut i Finland (på finska och svenska) och i Danmark. <http://www.ungtro.com/vavps/>. På hemsidan <http://www.u-oas.nu/artiklar/vavp-1.htm> står det att läsa att:

Värt att Vänta På! är en kampanj där unga uppmuntrar varandra att leva tryggt och rätt med sin sexualitet. Vi säger ett kraftigt "ja" till kärlek, förälskelse, ömhet, romantik och sex mellan en man och en kvinna. Allt det här är Guds stora gåvor – inprogrammerade i människan! Vi vill samtidigt hissa flaggan i topp för det kristna äktenskapet och för familjen. Vi vill ställa oss upp i vårt sex-fixerade samhälle och visa att tusentals ungdomar i vårt land ser sexuell avhållsamhet före äktenskapet som det bästa alternativet.
- 2 "Älska dig själv!", *Expressen-GT-Kvällsposten* 01-04-20, s. 3.
- 3 Thomas W. Laqueur 2004. *Solitary sex: a cultural history of masturbation*. New York: Zone Books.
- 4 Claes Ekenstam 1993. *Kroppens idéhistoria: disciplinering och karaktärsdaning i Sverige 1700–1950*. Hedemora: Gidlunds Bokförlag, s. 164–65.
- 5 <http://www.aftonbladet.se/puls/0005/19/skinnbanjo.html> (00-05-05).
- 6 <http://www.aftonbladet.se/puls/0005/19/marlina.html> (00-05-19).
- 7 "Onanist, javisst – men säg inget...", *Dagens Nyheter* 95-01-28, B, s. 20.
- 8 *GT/Expressen* 02-12-15, s. 24.
- 9 *Expressen* 00-01-18, s. 23.
- 10 Rapporten skrevs av ledamöter i en av regeringen utsedd kommitté som skulle utreda prostitution. De lämnade kommittén i protest före publikationen av rapporten eftersom de inte höll med ordföranden. Senare publicerade dessa sex medlemmar en egen text som ett slags antirapport. (Arne Borg, Folke Elwien, Michael Frühling, Lars Grönwall, Rita Liljeström, Sven-Axel Månsson, Anders Nelin, Hanna Olsson, Tage Sjöberg, *Prostitution: Beskrivning, Analys, Förslag till Åtgärder*. Stockholm: Liber, 1981).
- 11 Exempelen är: Margareta Winberg och Louise Eek 2002. "Männen, makten och människoföraktet" *Expressen* 02-05-15; Hans Nestius 1984. *I last och lust. Sexuella bilder förr och nu*. Prisma/RFSU Stockholm 1984, s. 7; Hanna Olsson 1990. *Catrine och rättvisan*, Stockholm: Carlsson, s. 143; Gunilla Ekberg 2002, "The

- International Debate about Prostitution and Trafficking in Women: Refuting the Arguments". Tal framfört på Seminar on the Effects of Legalisation of Prostitution Activities: a Critical analysis. Stockholm 5–6 november 2002. Se även pornografiskådespelerskan och producenten Ingrid Swedes ilska respons på svenska feminister som karaktäriserar pornografiskådespelare som "döda köttstycken eller 37-gradiga multifunktionella spermabehållare", *Aftonbladet* 04-05-18. Tack till Petra Östergren för flera av dessa referenser.
- 12 Zygmunt Bauman 2000. *Liquid Modernity*. London: Polity Press, 39–40, s. 69–70.
 - 13 "Vad ska vi göra med alla män som har sädesvätska?" *Aftonbladet* 00-03-08, s. 48.
 - 14 Katerina Janouch har till och med sagt att "ibland skulle jag vilja uppmana [tjejer] att köpa en porrtidning och titta efter hur vuxna kvinnor faktiskt ser ut mellan benen. Det vore antagligen den bästa anatomilektionen de kunde få". "Det pinsammaste av allt är onani", *Svenska Dagbladet* 99-10-31, s. 20. Se även Olle Waller 2002. *Om sex*. Stockholm: Wahlström och Widstrand, s. 87–115.
 - 15 *Aftonbladet* 06-03-04.
 - 16 *Veckorevyn* 2002, <http://www.veckorevyn.com/aktuellt/2002/7/onani.jsp>.
 - 17 Malena Ivarsson, "Följ Malenas råd till framgångsrik onani och slipp värförkylningen", *Aftonbladet* 00-05-19, "Puls Bilaga" (<http://www.aftonbladet.se/puls/0005/19/malena.html>).
 - 18 Bo Lewin, 1998. "Kvinnor och män: den lilla skillnaden?". I *Sex i Sverige: om sexuallivet i Sverige 1996*, Bo Lewin red., Stockholm: Folkhälsoinstitutet, s. 125.
 - 19 Uttrycket aktualiserades under våren 2004 sedan i titeln på Maria Bäckmans offentliga föreläsning vid Stockholms universitet – titeln "Runka bulle eller köra fingersafari" var överklustrad av Stockholms lokaltrafik, SL, när den uppträdde som reklam på stadens tunnelbana för en tilldragelse som kallas "Forskardagarna". Se "Tejphysteri råder i tunnelbanan", *Aftonbladet* 04-10-13.
 - 20 Maria Bäckman 2003. *Kön och känsla: samlevnadsundervisning och ungdomars tankar om sexualitet*. Göteborg och Stockholm: Makadam Förlag.
 - 21 "Det regnar porrbilder över våra småpojkar", *Aftonbladet Kvinna* 00-10-03, s. 26.
 - 22 *Solitary Sex*, s. 201.
 - 23 *Solitary Sex*, s. 317.
 - 24 *Solitary Sex*, s. 323. Översättarens anm.: originalets text lyder "companions of their pillows" samt "affect the organs of the body".
 - 25 *Solitary Sex*, s. 321. Översättarens anm.: originalets text lyder "Miss reads – she melts – she sighs".
 - 26 Kenneth Westberg 2004, "Med onani som verklighetsflykt", *Socionomen* 6: 25–29.

- 27 Ibid., alla citat, s. 27.
 28 <http://www.korpberget.com/slaaoff.htm>, kollat 2004-10-20.
 29 "Sex som missbruk", *Göteborgs-Posten* 00-02-13, s. 48-49.
 30 "Nu kan jag göra slut med snusket", *Dagens Nyheter* 03-10-27, s. 9.
 31 *MorgonEko* P1, 98-10-28, kl. 06.00-06.30.
 32 *Studio Ett* 98-10-28, kl. 17-17.45.
 33 Motion till riksdagen 1998/99:So450 av Barbro Johansson (mp).
 34 Varje år sedan 1999 har Barbro Feltzing (sedermera Barbro Johansson, mp) lagt fram samma motion till riksdagen, formulerad i stort sett likadant, med kravet att "en utredning och kartläggning behöver göras om unga flickors upplevelser i samband med påtvingad sex och bestående psykiska men, vilket bör ges regeringen tillkänna" (Motion till Riksdagen 2003/04 mp 814). Se även Motion till Riksdagen 1999/2000:So476 och 2000/01:So407; "Barn frågar om analsex och gruppsex", *Aftonbladet* 03-07-18; "Flickorna, Porren och Kärleken", *Bang* (nr. 4, 1998); "Allt vanligare med avancerat sex bland ungdomar", *Aftonbladet* 00-05-03.
 35 När Katarina Gunnarsson under år 2000 tillfrågades om varför hon gjorde programmet om analsex svarade hon att analsex "är ett tecken på att pornografin faktiskt påverkar. Att de bilder man ser via kabelporr faktiskt etsar sig fast och gör att unga människor börjar ändra sina sexvanor. Det är liksom det yttersta beviset för att det faktiskt är så. Och det blir en utgångspunkt för en diskussion: är det då bra med pornografi?" *Tendens* 00-07-26.
 36 Christina Rogala och Tanya Tydén (1999) "Unga kvinnors sexualvanor". Icke publicerad rapport till Folkhälsoinstitutet 99-12-20; diskuterad i Folkhälsoinstitutet 2000. *Ungdomar och sexualitet – en presentation av aktuell svensk kunskap*. Stockholm, Folkhälsoinstitutet, s. 44.
 37 Ibid.
 38 Ibid., s. 45.
 39 *Solitary sex*, s. 185.
 40 Claes Ekenstam, 1993. *Kroppens idéhistoria: Disciplinering och karaktärsdaning i Sverige 1700–1950*. Hedemora: Gidlunds Bokförlag, s. 141.
 41 *Solitary Sex*, s. 200. (Man kan fråga sig hur sjuåringarna klarade sig.)
 42 Richard Sennett 1978. *The Fall of Public Man*. New York: Vintage Books, s. 89.
 43 Erving Goffman 1981. "Response cries", i *In Forms of Talk*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press, s. 78–123; Émile Durkheim 1997 [1897]. *Suicide: a study in sociology*, övers. John A. Spaulding och George Simpson, New York: Free Press.

Maria Karlsson

"Krama frihetens kalla sten"

Kvinnor och ensamhet i Nesser-land

- Ni hade inget förhållande under den här tiden?
 – Nej.
 – En stilig kvinna som ni?
 Inget svar. Vegesack kunde inte säkert avgöra om hon rodnade, men han trodde det. Kohler gjorde en liten paus.
 – Varför då?
 – Vad menar ni?
 – Varför levde ni ensam?
 – Därför att jag inte ville ha någon man.
 – Men någon liten affär måste ni väl ändå ha haft. Det låter tungt att leva ensam så länge. Era barn var ju inte små längre och ...
 – Jag valde att ha det på det viset, avbröt fru Rippe. Man har rätt att leva som man vill.
 – Så? sa Kohler och lutade sig en smula närmare henne. Jag tror ni ljuger, fru van Rippe.¹

Citatet är hämtat från Håkan Nessers dekalog om kommissarie Van Veeteren (1993–2003) och är ett exempel på hur den deltar i samtids tal om ensamhet. Nessers kriminalromaner kretsar slående ofta kring synen på den ensamlevande kvinnan, och berättaren rör sig fritt